

The result of the research is to determine the following principles of electronic evidence's belonging received from mobile devices: admissibility, authenticity, completeness, reliability, clarity and credibility.

It is reasonable, as the further direction of research of this topic, to solve the problem of establishing grounds for electronic evidence's inadmissibility (received from any digital devices), realization of a thorough analysis of the determination and consistency of electronic (digital) evidence, their classification and legal order of receiving under the Criminal Procedural Code of Ukraine and the Civil Procedural Code of Ukraine.

Keywords: *computer forensic, mobile forensic, cybercrime, electronic (digital) evidence, sources of electronic evidence, principles of electronic evidence's belonging.*

УДК 343.26

К. А. НОВІКОВА,

аспірант

*Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України*

СПІВІДНОШЕННЯ ОБМЕЖЕННЯ ВОЛІ ТА ПРОБАЦІЇ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Досліджено засоби, що пов'язані з обмеженням особистої свободи особи, яка вчинила злочин. Розглянуто питання про співвідношення пробації за кримінальним правом англосаксонських держав (на прикладі США) із заходами кримінально-правового впливу кримінального права країн пострадянського простору (на прикладі Російської Федерації). Підкреслено необхідність відмежування заходів суто кримінальної відповідальності і заходів, які за правовою природою не пов'язані з нею.

Ключові слова: *вид покарання, система покарань, обмеження волі, пробація, зміст покарань.*

Останнім часом світове співтовариство як на національних, так і на міжнародному рівнях переймається проблемою пошуку найбільш адекватних заходів протидії злочинності. Давно вже стало очевидним, що одна тільки кримінальна відповідальність та покарання як її складова не можуть бути єдиними засобами у такій протидії. Саме тому особливо актуалізувалося питання пошуку заходів, альтернативних кримінальній відповідальності. Внаслідок такого пошуку у правових системах багатьох країн з'являються заходи, альтернативні кримінальній відповідальності, такі, наприклад, як заходи безпеки, заходи відновлення і примирення, інші заходи кримінально-правового характеру. Через це традиційне «одноколісне» кримінальне право відходить у минуле, і йому на зміну приходять так звана система «багатоколісного» кримінально-правового впливу на злочинність.

Серед засобів кримінально-правового впливу на злочинність істотне місце посідають такі засоби, які пов'язані з обмеженням особистої свободи особи, що вчинила злочин. У деяких зарубіжних країнах подібні заходи називаються пробацією. Відомо, що сам термін пробація

є полісемічним [1, с. 61], однак ми її розглядаємо як саме захід кримінально-правового впливу, який застосовується від імені держави судом. Крім того, у науці часто зустрічаються судження про пробацію, в якій суб'єкт виконання – громада (суспільство) [2, с. 28–30]. Ми вважаємо, що такі заходи мають відміну від кримінально-правової природи і залишаються за межами цього дослідження.

Крім того, інститут пробації та схожий з ним інститут покарання у виді обмеження волі ми розглянемо крізь призму правових систем Росії та США. Це обумовлено тим, що саме ці країни найбільше потребують розробки заходів, альтернативних позбавленню волі, адже США – перша у світі країна за кількістю ув'язнених на душу населення, Росія – друга [3]. Незважаючи на ідеології підходів, які суттєво відрізняються між собою, порівняння вбачається нам доцільним. Аналізуючи обмеження волі за кримінальним правом Росії та пробацію за кримінальним правом США, знаходимо значну кількість спільних рис. Водночас, істотну проблему становить відсутність відповідних понять, якими можна б було скористатись для такого порівняння, або

нездатність існуючих понять передати прості порівняння. Невідомо, чи мають ці поняття однакове значення у зарубіжних країнах і якщо мають, як зіставити ці відмінності. При цьому такі проблеми виникають не тільки між країнами значних культурних та соціальних відмінностей, а і країнами, які мають спільне історичне минуле і не тільки. Яскравим прикладом є різне розуміння покарання у виді обмеження волі в законодавстві України, Росії та Білорусії. Термінологічне однакове, але за суттю відмінне покарання, дає підстави виділяти три різні його моделі [4].

Звернення до досвіду зарубіжних країн під час удосконалення власного законодавства є необхідною умовою для майбутньої ефективності цих норм, особливо коли це стосується імплементації до національного кримінального законодавства нових видів покарань. Компаративні дослідження в кримінально-правовій науці розвинуті у роботах Ю. В. Бауліна, С. Віндінга І. В. Красницького, Д. І. Крупка, Н. Є. Крилової, А. М. Ван Кальмтоута, Н. Ф. Кузнецової, В. О. Навроцького, А. В. Наумова, Ю. А. Пономаренка, Д. Робертс, В. В. Сташиса, В. Я. Тація, М. І. Хавронюка та багатьох інших вчених.

Незважаючи на це, законодавець не завжди належним чином використовує результати компаративних досліджень. Він дуже часто механічно переносить ті чи інші положення іноземних законів, не оцінюючи їх системно, не замислюючись про співвідношення цих положень із загальними принципами національного права, про їх взаємодію з іншими нормами своєї правової системи. Пропозиції, які з'являються в науці про імплементацію зарубіжного досвіду [5; 6, с. 122], як правило, ще не повністю осмислені. На законодавчому рівні зустрічаються пропозиції передбачити пробацію як підставу звільнення від кримінальної відповідальності (законопроект В. Швеця про пробацію) або від покарання (законопроект О. Фельдмана щодо підстави звільнення осіб від покарання у зв'язку із застосуванням заходів пробації).

У зв'язку з викладеним метою цієї статті є вирішення питання про співвідношення пробації за кримінальним правом англосаксонських держав (на прикладі США) із заходами кримінально-правового впливу кримінального права країн пострадянського простору (на прикладі Російської Федерації).

Відповідно до ст. 53 КК Російської Федерації обмеження волі полягає у покладенні на

засудженого, який не ізолюється від суспільства, комплексу правообмежень: не залишати місце постійного проживання у визначений час доби, не відвідувати окремі місця тощо. Такою моделлю законодавець вимушений був замінити у 2009 році попередню модель обмеження волі, яка на застосовувалась.

Що ж стосується кримінального права США, то там пробація розглядається в декількох аспектах [7]. Якщо інтерпретувати це з точки зору національного законодавства (оскільки наша термінологія там не використовується), то, з одного боку, пробація являє собою основний вид покарання, що полягає у відбутті покарання у місцевій громаді під наглядом пробаційного органу. Засуджений залежить від правил і настанов, які визначені судом. Пробація розглядається як тип вироку за кримінальною справою і зазвичай використовується для того, щоб відкласти виконання вироку до тюремного ув'язнення. Пробація у США – вид покарання, який найбільш часто використовується.

З іншого боку, пробація полягає у покаранні, яким встановлюються додаткові правообмеження (за термінологію нашого законодавства – подібне до додаткового покарання). В першу чергу, вона заміняє тюремне ув'язнення, тобто після відбуття визначеного часу у тюрмі правопорушник зобов'язаний відбути призначений строк пробації. Інколи встановлюються обов'язки дотримуватись визначених правил протягом тижня, а потім проводити свята та вихідні у тюрмі. Цей вид покарання (або його називають у США – вид вироку) особливо популярний в Айдахо, Нью-Джерсі, Теннессі, Юті та Вермонті, де приблизно одна третина осіб, підданих пробації, були засуджені до короткочасних строків позбавлення волі. Крім того, в деяких випадках інші види покарань, у тому числі громадські роботи, виступають частиною пробації. Так, правопорушник в рамках виконання покарання у виді пробації зобов'язаний виконати вказаний об'єм робіт місцевого значення, таких як збір сміття або виконання випадкових робіт біля будівлі праці і в громадських парках [8, р. 288]. Такі правообмеження в деяких випадках більше будуть спрямовані на реалізацію кола економічних злочинів, де потенційні суб'єкти злочину, перш за все, піклуються про власну репутацію, ніж про захист інших своїх прав, у тому числі і прав власності та особистої свободи.

Можна сказати, що США не єдина країна, яка передбачила пробацію як альтернативне покарання. Такий підхід притаманний більшості країн англосаксонської правової сім'ї. Так, наприклад, суть сучасної пробації за кримінальним правом Англії та Уельсу полягає у встановленні певних правообмежень, які покладаються на засудженого. Цей вид покарання, не пов'язаний із позбавленням волі, призначається особі, яка старше шістнадцяти років, строком від шести місяців до трьох років. Відповідно до ст. 6 закону Великобританії про кримінальну юстицію 1991 року єдиною перешкодою для призначення цього виду покарання може стати переконання суду, який розглядає справу, що вчинений злочин не настільки серйозний, що не можна застосувати покарання, не пов'язане з позбавленням волі [9].

В Україні пробацію за кримінальним правом США порівнюють як симбіоз покарань у виді громадських робіт та обмеження волі, останнє пропонують доповнити розповсюдженням у США електронним моніторингом [10]. Електронний моніторинг злочинців здійснюється в США згідно з законом «Про електронне спостереження», прийнятим у 1968 р. Цей захід передбачає постійне носіння засудженим спеціального електронного датчика у вигляді браслета, що прикріплюється до його ноги і за сигналами якого працівники служби пробації мають можливість стежити за місцем перебування засудженого, а також контролювати наявність датчика на його тілі.

Захисники громадянських свобод вважають, що електронний моніторинг – грубе порушення прав індивіда на «прайвесі» (приватне життя) у своєму будинку. А взагалі «противники» електронного моніторингу вважають, що цей захід не спроможний утримати засудженого від учинення нового злочину навіть у власному будинку (наприклад, торгівля наркотиками) [11, с. 54].

Коли пробація призначена, суд накладає визначене коло обґрунтованих умов на порушника, за дотриманням яких буде наглядати офіцер пробації. Умови пробації – загальні (наприклад, не спілкуватися з відомими злочинцями, не виїжджати за межі округу на довгий період) та спеціальні умови, які призначаються з урахуванням особи винного або на розсуд суду. Спеціальні умови обумовлені особливостями особи винного і не можуть бути застосовані до всіх засуджених. Так, суд може призначити як

умову застосування заходів медичного характеру проживання у реабілітаційному центрі, включення у групу Анонімних алкоголіків, участь у програмі лікування від наркотичної залежності та інші правообмеження на розсуд суду [12, р. 98].

Цей вид покарання має два типи кримінально-правових наслідків: позитивні та негативні. Позитивні настають у разі успішного відбуття пробації – засуджені звільнюються від подальших обов'язків. Негативні настають в умовах ухилення від відбуття пробації або порушення будь-якої із умов. У цьому випадку справа може бути повернена в суд для анулювання вироку про призначення пробації і направлення засудженого для тюремного ув'язнення [8, с. 290]. У певному розумінні подібний вид заходу державно-правового впливу нагадує інститут умовного засудження або звільнення від покарання з випробуванням за Кримінальним кодексом РФ та України.

Крім того, пробація також включає у себе оплату послуг пробації (плата за електронний нагляд, рапорти, професійні програми, оплата консультації і лікування, оплата інших послуг працівників офісів пробації). В середньому це від 10 до 120 доларів на місяць, але негативною тенденцією є збільшення цієї суми з року в рік. Критики збору пробації наголошують, що це несправедливо відносно тих, хто не здатен платити. Інші наголошують, що мета покарання буде втілюватися у фіскальній функції збору плати, що, у свою чергу, перетворить засуджених до цього виду покарання в інкасаторів [12, с. 101]. До того ж у випадках застосування приватної пробації у США приватні компанії заробляють гроші на засуджених до пробації, виставляють їм рахунки за зайві послуги (страхові фонди тощо). Таким чином, бідні (без грошей) люди перетворюються у боргових рабів служб пробації [13].

Підсумовуючи вищесказане, все ж таки слід наголосити, що пробація передусім переслідує дві мети: підтримання суспільної безпеки і реабілітацію засуджених. У національних державах імплементація пробації інколи полягає у пропозиції об'єднати позбавлення права обіймати певні посади, громадські роботи і обмеження волі. При цьому основною метою називають соціальну адаптацію (ресоціалізацію) засудженого [14], що апіорі не поєднується з сучасним розумінням мети покарання.

На нашу думку, розглянуті заходи мають бути спрямовані на корегування поведінки

осіб, які вже понесли своє покарання і наразі мають бути підготовлені до повноцінного життя у суспільстві. Для цього їм мають ще певний час встановлювати обмеження:

1) особистої свободи, пов'язаної із місцезнаходженням особи, задля того, що забезпечити місце постійного проживання;

2) права на працю, задля того, щоб, з одного боку, вирішити проблему із працевлаштуванням, а з іншого боку – допомогти частково подолати фінансові труднощі, у яких опиняються ці люди.

Все це могло б стати ще додатковими перелікованими позитивної посткримінальної поведінки в майбутньому. Проте ці заходи мають знаходитись за межами кримінальної відпові-

дальності. І тому не можна погодитись із деякими висловлюваннями науковців про те, що пробацію слід визначати як альтернативну позбавленню волі випробувальну форму захисту суспільства [15].

Компаративні дослідження мають велике значення для вдосконалення покарань, які не пов'язані з позбавленням волі. Дослідження пробації, яка допускає відбуття правообмежень у суспільстві, без ізоляції, не потрапляючи в кримінально-виконавчі установи закритого типу, не викликає заперечень. Але не слід забувати про необхідність відмежування заходів суто кримінальної відповідальності і заходів, які за правовою природою не пов'язані з нею.

Список використаних джерел

1. Ягунов Д. Служба пробації: концепція, засади діяльності, організаційна структура / Дмитро Ягунов // Відновне правосуддя в Україні. – 2007. – № 1. – С. 60–64.
2. Пробація та служби пробації в країнах – кандидатах у члени ЄС / за ред. А. М. ван Кальмтоут, Д. Робертс, С. Віндінг. – Київ : Атіка, 2005. – 448 с.
3. Хавронюк М. І. Наукове осмислення правової доктрини та кримінального законодавства зарубіжних держав [Електронний ресурс] / М. І. Хавронюк // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2013. – № 1 (1). – С. 298–347. – Режим доступу: http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/visnik_yg/1/19.pdf.
4. Новикова Е. А. Некоторые вопросы определения содержания ограничения свободы: сравнительно-правовой анализ / Е. А. Новикова // Актуальные проблемы развития государства и права на современном этапе : сб. тез. науч. конф. / Юж. федерал. ун-т. – Ростов н/Д : Юж. федерал. ун-т, 2013. – С. 425–427.
5. Грошова О. В. Шляхи впровадження пробації в Україні / О. В. Грошова // Юридична осінь 2010 року : зб. тез доп. та наук. повідомл. учасників всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів (23–24 листоп. 2010 р.) / Нац. юрид. акад. України. – Харків : НЮАУ, 2010. – С. 229–230.
6. Карпушева І. Ю. Необходимость введения в законодательство Украины института пробації / І. Ю. Карпушева, С. О. Новиков, Т. Ш. Алиев // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матеріали 2-ї міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса 8 жовт. 2010 р. : у 2 т. / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.» ; Міжнар. гуманітар. ун-т ; Одес. нац. ун-т ім. І. Мечнікова ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка ; Прикарпат. юрид. ін-т Львів. держ. ун-ту внутр. справ. – Одеса : б.в., 2010. – Т. 1 : Кримінальне, кримінально-виконавче право та кримінологія. – С. 120–123.
7. U.S. Code [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/3561>.
8. Anderson P. R. Introduction to criminal justice / Patrick R. Anderson, Donald J. Newman. – 5th edition. – McGRAW-HILL, 1993. – 479 p.
9. Куприянич М. А. Пробация как вид наказания, не связанный с лишением свободы, в Англии и Уэльсе / М. А. Куприянич // Молодежь, наука и цивилизация : межвуз. сб. тез. докл. адъюнктов (аспирантов), курсантов, слушателей и студентов. – Вып. 8, ч. 1. – Красноярск : Сибир. юрид. ин-т / отв. ред. Д. Д. Невирко, 2005. – С. 127–133.
10. Швець О. В. Окремі питання щодо порівняльного аналізу законодавства України і США, пов'язаного з покаранням / О. В. Швець // Проблеми протидії злочинності у сфері громадської безпеки : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (10 жовт. 2008 р., Дніпропетровськ. держ. ун-т внутр. справ). – Дніпропетровськ : Дніпропетровськ. держ. ун-т внутр. справ, 2009. – С. 181–184.
11. Козочкин И. Д. Меры безопасности по уголовному праву США / И. Д. Козочкин // Право и политика. – 2000. – № 6. – С. 47–54.
12. Latessa E. J. Corrections in the Community / Edward J. Latessa, Paula Smith. – 5th edition. – 2011. – 480 p.
13. Hodson S. Critics say private probation punishes poor unfairly / Sandy Hodson [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://chronicle.augusta.com/news/crime-courts/2009-11-15/critics-say-private-probation-punishes-poor-unfairly>.
14. Арзамасцев М. В. Наказания, не связанные с изоляцией осужденных от общества, и модель пробації / М. В. Арзамасцев // Современная уголовная политика: поиск оптимальной модели : материалы VII Росс. конгр. уголов. права (31 мая – 1 июня 2012 г.). – М. : Проспект, 2012. – С. 458–465.
15. Станович Ю. М. Институт пробації – европейский довід та українські перспективи / Ю. М. Станович // Проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 9 жовт. 2009 р. / Міжнар. гуманітар. ун-т. – Одеса, 2009. – С. 248–252.

Надійшла до редколегії 22.04.2014

НОВИКОВА Е. А. СООТНОШЕНИЕ ОГРАНИЧЕНИЯ СВОБОДЫ И ПРОБАЦИИ: ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ

Исследованы меры, связанные с ограничением личной свободы человека, совершившего преступление. Рассмотрен вопрос о соотношении probation по уголовному праву англосаксонских государств (на примере США) с мерами уголовно-правового влияния стран постсоветского пространства (на примере Российской Федерации). Подчёркнута необходимость отграничения мер чисто уголовной ответственности и мер, которые по правовой природе не связаны с ней.

Ключевые слова: вид наказания, система наказаний, ограничение свободы, probation, содержание наказаний.

NOVIKOVA K. A. CORRELATION BETWEEN RESTRAINT OF LIBERTY AND PROBATION: INTERNATIONAL EXPERIENCE

For the last few years international practice has been tended to applying more legal restrictions that became adequate alternative of classic type of punishment in the form of imprisonment. Surprisingly, the search of those legal restrictions is outside of punishment scope and even the scope of criminal liability in general (e.g. «other restrictions of penal nature»). «One-sidedness» of Criminal Law is quickly losing its applicability; as an alternative, multisided system of legal restrictions of penal nature started evolving in practice. Our research is dedicated only to a drop in the ocean of these legal restrictions – restraint of liberty and its correlation with similar, at the first sight, institute of probation.

A lot of scholars did comparative researches of Criminal Law in this area, among them are Y. V. Baulin, S. Vinding, I. V. Krasnytskiy, D. I. Krupka, N. E. Krylov, A. M. van Kalmtouta, N. F. Kuznetsova, V. O. Navrotskiy, A. V. Naumov, D. Roberts, V. V. Stashys, V. Y. Tatsiy, M. I. Khavroniuk and a lot of others.

The objective of this paper is solve the problem about relationship between the probation by Criminal Law Anglo-Saxon countries (for example, the United States of America) and the measures under Criminal Law in Post-Soviet Union (for example, the Russian Federation).

In our opinion, described legal restrictions should be addressed to correction behavior of those people who already undergone a punishment and in meantime should be get prepared to live in society. These restrictions could have become additional grounds of positive postcriminal behavior in future. However, they should be taken place outside the scope of criminal liability.

The comparative analysis has a tremendous contribution to improvement of punishments, not related to liberty restrictions. The deeper research of probation that allows for some restrictions in society, without isolation, without undergoing a punishment in penal establishments, is highly encouraged in Criminal Law. But we should not forget about importance to distinguish restrictions of penal nature and restrictions that have nothing to do with penal character of punishment.

Keywords: penalty, punishment system, restraint of liberty, probation, content of penalties.

УДК 342.9:351.74

В. Н. ОЛЕЙНИК,

кандидат исторических наук,

народный депутат Украины,

заместитель председателя Комитета Верховного Совета Украины

по вопросам законодательного обеспечения правоохранительной деятельности

ОБЩЕПРАВОВЫЕ ЦЕЛИ, ЗАДАЧИ И ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

На основании анализа научных трудов, посвящённых задачам, целям и основным направлениям обеспечения общественной безопасности, предложено авторское видение данных вопросов. Выделены семь основных наиболее приоритетных направлений деятельности субъектов обеспечения общественной безопасности в Украине в современных условиях.

Ключевые слова: общественная безопасность, цель, задача, направление, обеспечение.

В условиях непрерывного научно-технического прогресса всё большее значение приобретает организация контроля со стороны общества и государства в сфере незаконного или неподобающего поведения с материальными объектами повышенной опасности, в том числе их использование (употребление) в преступных целях. И, прежде всего, относительно